

27.7.2021

EOAK/4519/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Päivi Pihlajisto

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ LAIKSI OSATYÖKYKYISTEN TYÖLLISTYMISTÄ TUKEVAN ERITYISTEHTÄVÄYHTIÖN PERUSTAMISESTA JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Työ- ja elinkeinoministeriö on viitekohdassa mainitulla lausuntopyynnöllä pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa hallituksen esitysluonnoksesta, jossa ehdotetaan säädettäväksi laki X-nimisestä osakeyhtiöstä. Lisäksi muutettaisiin julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettua lakia ja työttömyysturvalakia. Lausunto on pyydetty annettavaksi vastaamalla lausuntopalvelussa (<https://www.lausuntopalvelu.fi>) julkaistuu lausuntopyyntöön.

3 §. Yhtiön toiminnan kohdistuminen

X Oy -nimisestä osakeyhtiöstä ehdotetun lain 3 §:n mukaan X Oy työllistää työ- ja elinkeinotoimiston sille osoittamia julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetussa laissa (916/2012) tarkoitettuja työttömiä työnhakijoita, joiden mahdollisuudet sopivan työn saamiseen ovat olennaisesti vähentyneet asianmukaisesti todetun sairauden, vian tai vamman vuoksi.

Julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annettu laki (JTYPL) korvasi julkisesta työvoimapalvelusta annetun lain (1295/2002), jonka 1 luvun 7 §:n 6 kohdassa oli vajaakuntoisen määritelmä. Määritelmän mukaan ko. laissa vajaakuntoisella tarkoitettiin henkilöasiakasta, jonka mahdollisuudet saada sopivaa työtä, säilyttää työ tai edetä työssä ovat huomattavasti vähentyneet asianmukaisesti todetun vamman, sairauden tai vajavuuden takia.

JTYPL:ssa ei ole vajaakuntoisen eikä osatyökykyisen määritelmää. Vamman ja sairauden huomioon ottamisesta on säädetty palkkatukea koskevissa JTYPL:n 7 luvun säännöksissä ja matkakustannusten korvauksia koskevissa säännöksissä. JTYPL:n 7 luvun 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan palkkatuen myöntäminen edellyttää, että tuella palkattavan henkilön vamma tai sairaus alentaa työ- ja elinkeinotoimiston arvion mukaan hänen tuottavuuttaan tarjolla olevassa työtehtävässä olennaisesti sekä pysyvästi tai pysyväisluonteisesti. JTYPL:n 10 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan työ- ja elinkeinotoimistossa asioinnista aiheutuvista matkakustannuksista voidaan myöntää korvausta työttömälle henkilöasiakkaalle, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee kuljetuspalvelua voidakseen asioida työ- ja elinkeinotoimistossa.

Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977, kehitysvammalaki) muuttamisen yhteydessä (381/2016) lain soveltamisaläsäännöksestä poistettiin sana "vika". Muutetun kehitysvammalain 1 §:n mukaan tässä laissa säädetään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Kyseistä lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 96/2015 vp) mukaan poistettavaa "vika"-sanaa on pidettävä vanhentuneena ja ihmisarvoa loukkaavana kehitysvammalain tarkoittamassa asiayhteydessä.

Vammaisen henkilöiden oikeuksista annetun yleissopimuksen (27/2016, vammaisyleissopimus) 4 artiklan 3 kohdan mukaan laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta.

Viitaten edellä mainitun yleissopimuksen vammaisjärjestöjen osallistamista koskevaan artiklaan esitän, että vammaisia henkilöitä edustavien järjestöjen kanssa vielä varmistetaan asian jatkovalmistelussa siitä, onko vika -sanan käyttö lakiehdotuksen 3 §:ssä asianmukaista.

Muita huomioita ja kommentteja esitysluonnoksesta

HE-luonnoksen 13.1 kohdassa todetaan, että osatyökykyisten vammaisten henkilöiden osalta merkityksellinen on myös YK:n vammaisyleissopimus, johon Suomi on sitoutunut. Vammaisyleissopimuksen 27 artikla velvoittaa tunnustamaan vammaisten henkilöiden oikeuden tehdä työtä sekä turvaamaan työnteko-oikeuden ja edistämään sitä. Esityksellä pyritään edistämään henkilöiden työllistymistä ja näin toteuttamaan vammaisyleissopimuksessa säädettyä. Tältä osin esityksellä pyritään toteuttamaan perustuslain 22 §:n julkiselle vallalle asettamaa velvollisuutta edistää työllisyyttä.

Eduskunnan oikeusasiamies on yhdessä Ihmisoikeuskeskuksen ja sen ihmisoikeusvaltuuskunnan kanssa riippumaton kansallinen rakenne, jonka tehtävänä on YK:n yleissopimuksen (CRPD) täytäntöönpanon edistäminen, suojelu ja seuranta (yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukainen tehtävä).

YK:n vammaisten oikeuksien komitea (CRPD Committee) on laatimassa yleiskomenttia artiklasta 27 (Työ ja työllistyminen). Tämä kuvaa puheena olevan aiheen tärkeää merkitystä maailmanlaajuisesti vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Vammaisten oikeuksien komitea on nostanut valtioiden määräaikaisraportoinnin yhteydessä antamissaan loppupäätelmissä esille lukuisia huolia ja toisaalta

kehittämisehdotuksia vammaisten työllistymisen ja työelämäosallisuuden parantamiseksi.

Komitea on lähtenyt päätelmissään siitä edellä mainitusta lähtökohdasta, että vammaisten pitäisi mahdollisuuksien mukaan voida työllistyä avoimille työmarkkinoille eikä kysymykseen saa tulla eriarvoistava suojatyö tms. järjestelyt. Komitea on esittänyt erilaisia keinoja, miten avoimille työmarkkinoille pääsyä voidaan varmistaa erilaisten viranomaisten ja työnantajien tukijärjestelmien ja tukitoimien avulla.

Näkemykseni mukaan lausunnolla oleva lakiesitys omalta osaltaan edistää ja turvaa YK:n vammaissopimuksen velvoitteiden toteutumista Suomessa. Lakiesitys tarjoaa yhden uuden keinon osatyökykyisille henkilöille päästä avoimille työmarkkinoille. Tätä voidaan toteutuessaan pitää myönteisenä kehityksenä. Lain toimeenpanossa tulee kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että X Oy -nimisen osakeyhtiön työllisyyttä tukeva toiminta ei miltään osin muodostu esteeksi tai hidasteeksi avoimille työmarkkinoille pääsulle tai muille vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiselle. Avoimille työmarkkinoille pääsyn tulee aina olla ensisijainen tavoite osatyökykyisten henkilöiden työllistymisessä. Siksi lakiesityksessä ehdotetun lain tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulee seurata.

Esitys on merkityksellinen myös perustuslain 6 §:ssä tarkoitetun ihmisten välisen yhdenvertaisuuden toteuttamisessa, koska esityksellä edistetään osatyökykyisten ja vammaisten henkilöiden työllisyyttä.

Pidän tärkeänä, että lain toimeenpanossa kiinnitetään erityistä huomiota eri lailla vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuteen.